

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет історії та філософії

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра культурології

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«Інформаційне суспільство: філософсько-культурологічний аналіз
концепцій»**

« Information society: philosophical and cultural analysis of concepts»

Виконав: студент денної форми навчання

спеціальності 034 Культурологія

Татарли Володимир Андрійович

Керівник: к.філос.н., доцент Сумченко І.В. _____

Рецензент: д.філос.н., проф. Богата Л.М.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ _____ від _____ / _____ 201_ р.

Захищено на засіданні ЕК №

протокол № ____ від _____ / _____ 2019 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Соболевська О. К.

(підпис)

Голова ЕК

Соболевська О. К.

(підпис)

Одеса – 2019

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Становлення і розвиток концепцій інформаційного суспільства.....	7
1.1 Постіндустріальні концепції	7
1.2 Становлення концепцій інформаційного суспільства	18
1.3 Еволюція концепцій інформаціонізму	31
Розділ 2. Інформаційне суспільство та особливості його соціокультурних трансформацій.....	45
2.1 Мережевий характер інформаційного суспільства.....	45
2.2 Людина в інформаційному суспільстві.....	57
2.3 Формування інформаційної культури.....	69
Висновки.....	82
Список джерел та літератури.....	89

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний світ характеризується стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, процеси інформатизації зачіпають всі сфери суспільного розвитку, обробка інформації становить основу будь-якої діяльності. В даний час людство живе в інформаційну епоху. Суспільство, в якому головна роль належить інформації та знанням, засноване на функціонуванні інформаційних технологій, прийнято вважати інформаційним суспільством. Світова спільнота визначила для себе перспективним рух до побудови інформаційного суспільства. Для цієї мети держави створюють необхідну інформаційну інфраструктуру, впроваджують ІКТ, розвивають правову базу. Ряд провідних країн світу відноситься до інформаційних суспільств, для яких характерним є розвиток науки і новітніх технологій, інформаційна економіка, високий рівень життя, демократія, вільний доступ до інформації. Глобальний характер сучасних процесів і подальший технологічний розвиток сприяють швидкому поширенню процесів інформатизації у всіх країнах. Україна, не дивлячись на економічні та зовнішньополітичні складнощі, прагне до розвитку основних складових інформаційного суспільства.

Під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій відбуваються економічні, науково-технічні, технологічні зміни. У центрі цих змін знаходиться людина, для якої важливим є розуміння світових тенденцій та процесів, що відбуваються. Розгляд концепцій інформаційного суспільства, які представляють всебічний аналіз інформаційного суспільства, сприяє правильному вибору життєвої стратегії і необхідного напрямку для розвитку своєї особистості. Інформаційне суспільство характеризується цілою низкою глобальних перетворень, в тому числі соціальних і культурних змін, які знаходять відображення в концепціях інформаційного суспільства. Внаслідок цього філософський і культурологічний аналіз концепцій

інформаціонізма має велике значення як для окремої людини, так і для держави. Масштабні трансформації впливають на світогляд людини, ціннісні установки, ідентичність. Розвиток технологій відбувається швидкими темпами, що сприяє появі різноманітних ризиків для розвитку людини. Тому важливим є дослідження концепцій інформаційного суспільства та самого інформаційного суспільства як феномена сучасного світу. Виходячи з цього, особлива роль належить культурології, як і всьому соціогуманітарному знанню в осмисленні та оцінці сучасних технологічних процесів, їх впливу на людину, соціум, культуру.

Ступінь розробленості проблеми. Тема дослідження має міждисциплінарний характер і є предметом вивчення ряду соціогуманітарних наук. Інтерес до вивчення інформаційного суспільства починається з середини ХХ століття. В результаті аналізу суспільних трансформацій виникають концепції постіндустріального суспільства, значний внесок в розвиток яких внесли Дж. Гелбрейт, Д. Белл, З. Бжезинський, Е.Тоффлер. Значний вплив на розвиток концепцій постіндустріалізму зробили праці Ж.-Ж. Руссо, Г. Спенсера, Т. Веблена.

На теоретичній основі постіндустріальних концепцій в 60-х рр. ХХ століття починається становлення концепцій інформаційного суспільства. Велике значення для формування і розвитку концепцій інформаційного суспільства мали роботи К. Шеннона, Н. Вінера. Дослідження Ф.Махлупа, Й. Масуди сприяли розвитку ідеології інформаційного суспільства. Концепції інформаційного суспільства розробляють в своїх працях такі вчені як У. Дайзард, Д. Мартін, Т. Стоуньєр, Д. Нейсбіт, Ф. Уебстер. Подальший розвиток концепцій інформаційного суспільства відбувався в працях М. Кастельса, Д. Тапскотта, в яких дана всеосяжна характеристика інформаційного суспільства. Роботи М. Вебера, Х. Ортеги-і-Гассета, Е. Фромма, Г. Маркузе, М. Маклюєна, А. Маслоу, Р. Нісбета, сприяли осмисленню процесів становлення інформаційного суспільства. Істотний внесок у вивчення нової епохи внесли роботи З. Баумана, Ж.-Ф. Ліотара, Ж.

Липовецьки, І. Пригожина, І. Стенгерс, Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, Дж. Уррі. Розвитку концепції суспільства знань сприяли дослідження П.Дракера, Н. Штера, Т. Сакаїї, П. Вайгарта, Г. Бехмана, Р. Райха. Різні аспекти розвитку інформаційного суспільства всебічно розглядають в своїх роботах такі зарубіжні вчені як Р. Інглегарт, А.Турен, М.Декер, А. Барт, Я. Зодерквіст, М. Епштейн, Д. Барлоу. Всебічний аналіз проблематики інформаційного суспільства викладається в роботах російських вчених В.Д. Іванова, А.І. Каптерева, В.Л. Іноземцева, К.К. Коліна, А.Д. Урсула, А.І. Ракитова, Р.Ф. Абдєєва, О.В. Аронсона, А.В. Костіної, В.А. Ємеліна, М.Б. Бреслер, І.Ю. Алексєєвої, В.І. Аршинова, В.С. Стюпіна, Н.В. Литвака, О.І. Шкаратана, С.А. Інясевського, А.М. Сафіні, І.В. Лисак, А.В. Назарчука, Д.В. Смолкіної, І.Є. Мальченкова, Е.В. Саворської, О.С. Зинов'євої, Є.Г. Гребенщикової, В.Г. Горохова.

В Україні розгляд інформаційного суспільства і концепцій інформаційного суспільства проводиться в роботах таких вчених як В.Г. Воронкова, Е.А. Кальницький, О.В. Прудникова, В.В. Лях, В.Б. Жадан, С.Кримський, для даного дослідження були також використані міжнародні документи: Окінавська Хартія, До суспільств знань. В цілому концепції інформаційного суспільства, проблематика інформаційного суспільства отримали широке висвітлення в роботах зарубіжних і вітчизняних вчених.

Мета дослідження - філософсько-культурологічний аналіз концепцій інформаційного суспільства та їх співвіднесеність з процесами інформаційного суспільства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- охарактеризувати постіндустріальні концепції;
- проаналізувати становлення концепцій інформаційного суспільства;
- розглянути еволюцію концепцій інформаціонізма;
- охарактеризувати мережевий характер інформаційного суспільства;
- визначити особливості місця людини в інформаційному суспільстві;

- дослідити формування інформаційної культури в інформаційному суспільстві.

Об'єкт дослідження - інформаційне суспільство як феномен сучасного світу.

Предмет дослідження - концепції інформаційного суспільства.

Методи дослідження. У дипломній роботі використовується діалектичний метод дослідження, завдяки якому показано становлення і розвиток концепцій інформаційного суспільства. Метод порівняльного аналізу дозволив виявити особливості світогляду людини в індустріальному і інформаційному суспільстві, відмінні ознаки концепцій постіндустріалізму і концепцій інформаціонізма. Методи аналізу і синтезу сприяли розкриттю сутності концепцій інформаційного суспільства та, відображених в них соціальних, культурних трансформацій.

Апробація роботи. Основні положення дослідження представлені в публікації автора.

Структура роботи. Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку джерел та літератури.

використання інформаційних технологій призвело до того, що сама людина став об'єктом вивчення і контролю. Функціонування ІКТ у всіх сферах життя інформаційного суспільства сприяло появі такої проблеми як втрата приватності. Особисті дані людини стають доступними для різних структур. В сучасних соціальних взаємодіях спостерігається переважання публічності над збереженням приватних даних.

Становлення інформаційного суспільства, впровадження інформаційних технологій справили значний вплив на мільйони людей, змінивши їх звичний спосіб життя. В результаті постійної роботи з інформацією і використання інформаційно-комунікаційних технологій відбувається поява інформаційних цінностей, потреб. Розвиток інформаційних цінностей і потреб, інформаційного способу життя відображають процес формування інформаційної культури людини. Інформаційне суспільство сприяє процесам інформатизації, створенню інформаційної інфраструктури. В результаті комплексу державних заходів формується інформаційна культура суспільства. Інформаційна культура, складається з таких основних компонентів як інформаційна культура людини і інформаційна культура суспільства.

Висновки

Розглянувши концепції інформаційного суспільства щодо формування та розвитку нового типу соціуму, яке базується на інформації, ми прийшли до наступних висновків.

Теоретичною основою постіндустріальних концепцій став розвиток соціогуманітарного знання, починаючи з епохи Просвітництва, коли з'являються теорії прогресивного суспільного розвитку, філософія позитивізму, індустріальні концепції, які розглядали технологічний розвиток як прогресивний.

Концепції постіндустріального суспільства виникають в результаті аналізу соціально-економічних трансформацій, що відбуваються в

розвинених країнах у другій половині минулого століття. Д. Белл фіксує появу важливих ознак в соціумі, що дозволило йому зробити висновок про настання нового, прогресивного етапу суспільного розвитку. У постіндустріальному суспільстві визначальне значення належить знанням і заснованих на ньому технологіям. Внаслідок важливості знання і інформації посилюється роль науки та її представників. Використання інтелектуальної технології дозволяє вирішувати багато економічних проблем. Відбувається формування інтелектуального класу. В ході структурної перебудови економіки здійснюється перехід від переважного виробництва товарів до виробництва послуг.

Е. Тоффлер в концепції постіндустріалізму розглядає історію людства як прогресивний, технологічний розвиток, в результаті якого відбувається зміна трьох хвиль. Провідними ознаками нового суспільства є знання та інформація. Особливо важливим стає розвиток науки, новітніх технологій, високотехнологічного виробництва, інформаційної галузі. Значну роль у постіндустріальному суспільстві відіграють процеси децентралізації, дестандартизації, демасифікації. Постіндустріальні концепції стали теоретичною основою для формування концепцій інформаційного суспільства. Такі основні компоненти постіндустріалізму як знання та інформація, розвиток науки і технологій, інформаційна сфера діяльності, технологічний прогрес отримали подальший розвиток в концепціях інформаціонізму.

Становлення інформаційного суспільства пов'язане з інформацією, накопичення якої призводить до інформаційних революцій. У результаті останніх інформаційних революцій людство отримало в своє розпорядження нові засоби комунікації, інформаційно-комп'ютерні технології. В соціумі набувають поширення процеси комп'ютеризації та інформатизації. Технологічні і суспільні зміни сприяють становленню інформаційного суспільства, дослідженням якого займаються концепції інформаційного суспільства.

У.Дайзард в концепції інформаційного суспільства в якості основного виду економічної діяльності розглядає виробництво, обробку і поширення інформації, в результаті цього відбувається формування інформаційної економіки. Зближення ідей постіндустріалізму і інформаціонізму знаходить вираз у поглядах Белла, який розробляє інформаційну теорію вартості. Вчений звертає також увагу на важливість інформаційної безпеки.

У концепції інформаційного суспільства Дж. Мартін розглядає інформаційні технології як такі, що не мають меж у своєму розвитку, також не існує меж і в споживанні інформації, внаслідок цього процеси комп'ютеризації дослідник вважає важливими для економічного зростання держав.

Т.Стоуньер у концепції інформаційного суспільства підкреслює цінність інформації як капіталу, тому важливим є формування інформаційних ресурсів. З'являється інформаційна економіка, а також набуває поширення глобальна транснаціональна економіка.

Автори всіх концепцій інформаційного суспільства розглядають його нові інформаційні ознаки як ті, що сприяють прогресивному розвитку і поліпшенню життя людей.

Постіндустріальні концепції і концепції інформаційного суспільства розглядають перш за все соціально-економічні та технологічні трансформації, що відбуваються в інформаційному соціумі. Культуру ж інформаційного суспільства досліджує концепція постмодернізму. Для культури постмодернізму характерними є плюралізм, децентрація, фрагментарність, гетерогенність. Постмодернізм відмовляється від універсальних проектів і розглядає навколишню дійсність як складну і різноманітну.

Поява і стрімке поширення Інтернету, подальший розвиток інформаційно-комунікаційних технологій на рубежі XX-XXI століть сприяли розвитку інформаційного суспільства та створенню нових концепцій інформаційного суспільства. У цей період концепцію інформаціонізму

розробляє американський вчений М. Кастельс, відповідно до якої значний вплив на формування інформаційного суспільства справили не тільки технології, але і громадські рухи 60-х рр. XX століття з їх культурою свободи. Сучасна економіка є інформаційною і глобальною, оскільки її функціонування визначається можливістю використання знання та інформації, а всі види економічних взаємодій здійснюються в глобальному масштабі.

Глобальні, мережеві процеси в інформаційному суспільстві ґрунтуються на просторі потоків і позачасовому часі. Удосконалення комп'ютерних технологій, поява Інтернету сприяли злиттю глобальних засобів масової інформації, інформаційно-комунікаційних технологій в мультимедіа. Відбувається формування нового символічного середовища. Мультимедіа сприяють появі реальної віртуальності, в результаті цього отримує розвиток культура реальної віртуальності.

Інформаційно-комунікаційні технології сприяють процесам віртуалізації в інформаційному суспільстві. У результаті дослідження цих тенденцій виникають концепції віртуалізації суспільства. Відомий російський соціолог Д.В. Іванов відзначає, що віртуальна реальність як комп'ютерна симуляція константної дійсності набуває широкого поширення в інформаційному соціумі. Технології віртуальної реальності заміщають реальні соціальні об'єкти і процеси віртуальними кіберпротезами. Процеси віртуалізації можливі і без використання інформаційних технологій, коли головне значення набуває логіка віртуалізації, внаслідок якої відбувається заміна реальних процесів симуляціями.

Концепції інформаціонізму, вивчаючи формування інформаційного суспільства, проходять етапи становлення і розвитку. У своєму розвитку концепції інформаційного суспільства сходять до концепцій суспільства знань, які активно розробляються різними дослідниками в кінці XX і на початку XXI століття. Один з основоположників концепції суспільства знань П. Дракер вважає, що в суспільстві знань основним фактором виробництва є

знання, а провідна роль належить науці. У концепціях суспільства знання набувають поширення ідеї сталого розвитку. Інформаційна епоха продовжує існувати і сучасний соціум ґрунтується на інформації, знаннях, використанні інформаційних технологій.

Одним з основних ознак інформаційного суспільства є його мережевий характер. Внаслідок розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які функціонують за типом мереж, набувають поширення мережеві структури в усіх сферах соціуму. Морфологія мережевих структур передбачає відкриту систему взаємопов'язаних, автономних суб'єктів. Сучасна глобальна інформаційна економіка, провідні позиції в якій зберігають корпорації, функціонує за принципом мережевої логіки. Значний вплив в економічній системі інформаційного суспільства належить фінансовому капіталу. Відомі мережеві компанії сприяють науковим дослідженням та впровадженню інновацій.

Яскравим прикладом мережевої організації є Інтернет як головна мережа, як технологія, як соціокультурний феномен. Інтернет характеризується своєю відкритістю, функціонує на принципах свободи, що сприяє його подальшому розвитку і вдосконаленню. Глобальна Мережа є середовищем для вільної комунікації, економічного, політичного, культурного співробітництва. Розвиток мережевих структур сприяє формуванню мережевої культури, провідними принципами якої є децентралізація, антиєрархічність, горизонтальність взаємодій. Для мережевих моделей характерні відкритість, множинність, нелінійність процесів, що відбуваються в гетерогенному світі. Основу мережевої культури становить система цінностей, в основі якої знаходиться уявлення про свободу і рівноправність.

В інформаційному суспільстві відбуваються зміни в класовій структурі, в результаті яких відбувається формування нового інтелектуального класу. Внаслідок пріоритетності знання та інформації затребуваними стають фахівці з високим рівнем освіти. Представники цієї соціальної групи займають

домінуючі позиції в соціумі. Людина нового типу прагне до інтелектуального розвитку, здобуття вищої освіти, досягнення високих професійних результатів. Для життя людини ключове значення мають нематеріальні цінності, провідним стає прагнення до самореалізації.

Науково-технічний прогрес сприяє появі всілякої техніки і нових технологій, які сприяють розширенню можливостей людини. В інформаційному соціумі отримують розвиток конвергентні технології, інноваційний характер яких сприяє появі великих очікувань і надій у суспільстві. Соціотехнічні удаваності передбачають вирішення складних питань, що стоять перед людиною, за рахунок високих технологій.

В інформаційному суспільстві людина перш за все взаємодіє з інформаційними технологіями, головною з яких є Інтернет. Інформаційні технології значно підвищують якість життя людини, проте сприяють появі такої проблеми як втрата приватності. Використовуючи інформаційні технології, людина отримує інструмент для пізнання світу, але й сама підпадає під тотальний контроль різних структур. Інформаційна епоха створює можливості для самоствердження людини, в соціальних взаємодіях якого починає переважати публічність.

Становлення і розвиток інформаційного соціуму, який визнаний всіма державами як пріоритетний напрямок, сприяв зміні способу життя людей. У людини з'являються нові цінності, потреби, які пов'язані з доступом до інформації, наявністю інформаційно-комунікаційних технологій. Такі тенденції сприяють появі інформаційної якості життя, інформаційного образу життя. У результаті інформаційні цінності, інформаційна якість, інформаційний спосіб життя свідчить про формування інформаційної культури людини.

У ході подальшого розвитку інформаційного суспільства створюється необхідна інформаційна інфраструктура, інформаційна сфера, вдосконалюється система освіти, розвиваються інформаційні ресурси, впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології. У результаті цього

відбувається становлення інформаційної культури суспільства. Інформаційна культура, формування якої відбувається в інформаційному суспільстві, складається з таких основних елементів як інформаційна культура людини та інформаційна культура суспільства.

Список джерел та літератури

1. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации. М.: ВЛАДОС, 1994. 336 с.
2. Алексеева И. Ю. Что такое общество знаний? М.: Когнито-Центр, 2009. 96с.
3. Алексеева И.Ю., Аршинов В.И. Информационное общество и НБИКС- революция / И.Ю. Алексеева, В.И. Аршинов. М.: ИФ РАН, 2016. 196 с.
4. Аронсон О.В. Коммуникативный образ. Кино. Литература. Философия. М.: Новое литературное обозрение, 2007. 384 с.
5. Бард, А. Нетократия: новая правящая элита и жизнь после капитализма / А. Бард, Я. Зодерквист; пер. с англ. В. Мишучкова; 2-е изд., испр. СПб.: Стокгольмская школа экономики, 2004. 252 с.
6. Барлоу. Д Декларация независимости киберпространство // Информационное общество/ Под ред. А.Лактионова. М.: АСТ, 2004. 507с., С. 349-352.
7. Бауман З. Индивидуализированное общество/ Пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Логос, 2002. 390 с.
8. Бауман З. Спор о постмодерне // социологический журнал. М.,1995. №4. С.70-89.
9. Бауман З. Текучая современность / З. Бауман; пер. с англ. С. А. Комарова; под ред. Ю. В. Асочакова. СПб.: Питер, 2008. 240 с.
10. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования/ Д. Белл; пер. с англ. М.: Academia, 2004. 788с.
11. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. М.: Прогресс, 1986. С. 330-342.
12. Бехманн Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний/ Пер. с нем. М.: Логос, 2010. 248 с.

13. Бжезинский З. Между двумя веками: роль Америки в эру технотроники / Пер. с англ. И. М. Максимовой. М.: Прогресс, 1972. 308 с.
14. Бреслер М. Г. Социальные сети и сетевые сообщества информационного общества. Уфа: БГУ, 2014. 174с.
15. Вайнгарт П. Отношение между наукой и техникой: социологическое объяснение // Философия техники в ФРГ. М.: Прогресс, 1989. С.131 -162.
16. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма /М. Вебер. М.: Прогресс, 1989. 385 с.
17. Веблен Т. Теория праздного класса. М.: Прогресс, 1984. 183с.
18. Винер Н. Кибернетика, или управления и связь в животном и машине // Информационное общество/ Под ред. А. Лактионова. М.: АСТ, 2004. 507с., С. 45-218.
19. Воронкова В. Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві / В. Г. Воронкова // Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 86. С. 198-203.
20. Горохов В.Г., Декер М. Социальные технологии прикладных междисциплинарных исследований в сфере социальной оценки техники // Эпистемология и философия науки. 2013. № 1. С. 135–150.
21. Горохов В.Г. Технонаука-новый этап в развитии современной науки и техники//Высшее образование в России. 2014. №11. С.37-47.
22. Гребенщикова Е. Г. Социотехнические мнимости технаук //Вопросы философии. 2018. № 3.
23. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Дж. Гэлбрейт. М.: Прогресс, 1969. 330 с.
24. Дайзард У. Наступление информационного века// Новая технократическая волна на Западе/Под ред. П.С. Гуревича. М: Прогресс,1986. С. 343-356.

25. Дейк Т. А. Анализ новостей как дискурса / Т.А. Дейк // Язык. Познание. Коммуникация / Пер. с англ. С.Ю. Медведевой. Б.: БГК, 2000. 308 с., С.111-160.
26. Делез Ж, Гваттари Ф. Капитализм и шизофрения: Тысяча плато / Ж. Делез, Ф.Гваттари; пер. с франц. и послесл. Я.И. Свирского; науч. ред. В.Ю. Кузнецов. Екатеринбург: У- Фактория; М.: Астрель, 2010. 895с.
27. Дракер П. Посткапиталистическое общество // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология/ Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. С.67-100.
28. Дракер П. Следующая информационная революция / П. Дракер//пер. с англ. Forbes ASAP. 24.08.1998.URL: <https://www.studmed.ru>. (дата звернения: 25.10.2019).
29. Емелин В.А. Киберкультура и сетевое либертарианство/ В.А.Емелин // Национальный психологический журнал. 2018. №3(31). С.3-11.
30. Емелин В.А. Лабиринты постмодернизма: идентификация ускользающего смысла/ В.А. Емелин // Государство, религия, церковь. 2010. URL: <https://cyberleninka.ru>. (дата звернения: 12.11.2019).
31. Емелин В.А. Утрата приватности: идентичность в условиях технологического контроля/ В.А. Емелин // Национальный психологический журнал. 2014. № 2 (14). С. 19-26.
32. Жадан В.Б. К проблеме ценностей общества потребления/ В.Б.Жадан // Гуманітарний часопис: зб. наук. пр. / Харк. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковськьго “ХАІ”. Х., 2016. № 1. С. 66-72.
33. Зиновьева Е. С. Международное управление интернетом: конфликт и сотрудничество. М.: МГИМО, 2011. 151с.
34. Иванов В.Д. Виртуализация общества. СПб.: Петербургское Востоковедение, 2000. 96 с.
35. Инглегарт Р. Культурный сдвиг в зрелом индустриальном обществе/Р.Инглегарт// Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология /Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. С.245-260.

36. Иноземцев В.Л. "Класс интеллектуалов" в постиндустриальном обществе / В.Л. Иноземцев // Социологические исследования. 2000. N 6. С. 67 - 77.
37. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. М.: Логос, 2000. 304 с.
38. Иноземцев В.Л. Теория постиндустриального общества как методологическая парадигма российского обществоведения / В.Л. Иноземцев // Вопросы философии. 1997. N 10. С. 29 - 44.
39. Кальницький Е.А. Концепція постіндустріального суспільства Деніела Белла як підгрунття формування концепцій інформаційного суспільства / Е. А. Кальницький // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". 2013. № 5. С. 137–142.
40. Кальницкий Э.А. Социокультурные особенности сетевого социума как нового этапа развития информационного общества. // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2015. № 2 (25). С 45-60.
41. Каптерев А.И. Мультимедиа как социокультурный феномен. М.: Профиздат, 2002. 224с.
42. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / Пер. с англ. А. Матвеева под ред. В. Харитонova. Екатеринбург: У-Фактория (при участии Гуманитарного ун-та), 2004. 328 с.
43. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура/ М. Кастельс; пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с
44. Кастельс М. Могущество самобытности //Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология /Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. С. 292 – 308.

45. Кастельс М. Становление общества сетевых структур //Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология /Под ред.В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. С. 492 – 505.
46. К обществам знания. Всемирный доклад ЮНЕСКО. Париж: Издательство ЮНЕСКО, 2005. 240 с.
47. Колин К.К. Информационная культура в информационном обществе / К.К. Колин // Наука и образование. 2006. № 6. с.50-57
48. Колин К.К. Гуманитарные проблемы формирования информационного общества / К.К. Колин // ВЕСТНИК Кемеровского государственного университета культуры и искусств. 2010. №12. С.8-19.
49. Колин К. К., Урсул А. Д. Информация и культура: введение в информационную культурологию: монография. М.:Стратегические приоритеты, 2015. 288 с.
50. Корнийчук Л.Я., Татаренко Н.А., Поручик А.М. История экономических учений. К.: КНЭУ, 1999. 562 с., С. 454-498.
51. Костина А. В. Культура информационного общества: тенденции и противоречия развития / А. В. Костина // Вестн. Рязан. гос. ун-та им. С. А. Есенина. 2009. № 24. С. 72–98.
52. Костина А.В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества: монография / А.В Костина. М.: КомКнига, 2006. 352 с.
53. Кримський С.Б. Ранкові роздуми. К.: Майстерня Білецьких, 2009.120с., С 18-26.
54. Лиотар Ж.-Ф. Постмодерн в изложении для детей: Письма: 1982-1985/Ж.-Ф. Лиотар; пер с франц., прим. и общ ред А.В. Гараджи. М.: Рос. гос. гуманит. ун-т,2008. 145с.
55. Лиотар Жан-Франсуа. Состояние постмодерна (1979). Пер с франц: Н. А. Шматко. М: АЛЕТЕЙЯ, 1998. 160с.

56. Липовецки Ж. Эра пустоты. Эссе о современном индивидуализме/ Ж. Липовецки; пер. с франц. В.В. Кузнецова. СПб.: Питер, 2001. 336 с.
57. Литвак Н.В. Информационное общество: перманентная эволюция. М.: Колос, 2008. 416 с.
58. Литвак Н. В. Современные концепции информационного общества / Н. В. Литвак. Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России, каф. философии. М.: МГИМО–Университет, 2013. 140 с.
59. Лысак. И.В. Сетевизация культуры: на пути к обществу взаимной прозрачности // Грамота. 2018. №4 (90). С. 75-79.
60. Лях В. В. Свобода самореалізації у контексті інформаційно-комунікативних процесів / В. В. Лях //Філософський альманах. Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. 2008. Вип. 73. С.3-27.
61. Маклюэн М. Галактика Гуттенберга. Сотворение человека печатной культуры / М. Маклюэн; пер. с англ. и послесл. А.А.Юдина. Киев: Ника – центр, 2003. 432 с.
62. Маклюэн М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Пер. с англ. В. Николаева; Закл. ст. М. Вавилова. М.: КАНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2003. 464 с.
63. Маклюэн, М. Телевидение. Робкий гигант // Телевидение вчера, сегодня, завтра. М., 1987 Вып. 7. С. 35 – 69.
64. Мальченков И.Е. Виртуальная реальность сети Интернет: социологический аспект/ И.Е. Мальченков// Актуальные социологические исследования. 2013. №2 (54). С.53-57.
65. Маркузе Г. Одномерный человек/ Г.Маркузе; пер. с англ. А.А.Юдина. М.: АСТ, 2003. 331 с.
66. Мартин Дж. Телематическое общество. Вызов ближайшего будущего//Новая технократическая волна на Западе/ Под ред.П.С.Гуревича. М: Прогресс, 1986. С.371-392.

67. Маслоу А. Мотивация и личность /А. Маслоу; Пер. с англ. А.М. Татлыбаевой СПб.: Питер, 2012. 352 с
68. Масуда Й. Комп'ютопія//Філософська і соціологічна думка. 1993. №6. С.36-50.
69. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США. М.: Прогресс, 1966. 463 с.
70. Назарчук А.В. Сетевое общество и его философское осмысление // Вопр. философии. 2008. № 7. С. 61–75.
71. Нейсбит Д. Мегатренды / Д.Нейсбит; пер. с англ. М.Б. Левина. М.: АСТ, 2003. 380 с.
72. Нисбет Роберт. Прогресс. История идеи / Пер. с англ. под ред. Ю. Кузнецова и Гр. Сапова. М.: ИРИСЭН, 2007. 557 с.
73. Окинавская Хартия глобального информационного общества. // Дипломатический вестник. 2000. № 8.
74. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // Эстетика. Философия культуры/ Под ред. А.Я. Зись. М.: Искусство, 1991. 588 с., С. 309- 350.
75. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. М.: Прогресс, 1986. 432 с.
76. Прудникова О.В. Інформаційна культура інформаційного суспільства: Філософський вимір/ О.В. Прудникова// Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2016. № 4 (31). С. 44-53.
77. Райх Р. Труд наций. Готовясь к капитализму XXI века // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. Иноземцева В.Л. М.: Academia, 1999. С.506-527.
78. Ракилов А. И. Информация, наука, технология в глобальных исторических изменениях / А. И. Ракилов. М.: ИНИОН, 1998. 104 с.
79. Ракилов А. И. Философия компьютерной революции. М.: Политиздат, 1991. 287 с.

80. Руссо Ж.Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Пер. с фр. - М.: "КАНОН-пресс", "Кучково поле", 1998. 416 с., С.135-288.
81. Саворская Е.В. Политические сети в процессах надгосударственного регулирования: европейский и мировой опыт. М.: ИМЭМО РАН, 2018. 128 с.
82. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего// Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология /Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. С. 337-372.
83. Сафина А.М. Сетевая культура как продукт и условие развития сетевых сообществ // Вестн. Сев. (Арктич.) федер. ун-та. Сер.: Гуманит. и соц. науки. 2017. № 5. С. 87–95.
84. Смолкина Д.В. Концепт демассификации в современном культурологическом знании: медиа-дискурс / Д.В. Смолкина //Омский научный вестник. 2010 N 4 (89) С. 223 – 226.
85. Спенсер Г. Опыты научные, политические и философские / Пер. с англ., под ред. Н.А. Рубакина. Мн.: Современ. Литератор, 1999. С. 22-72.
86. Степин В. С. Философский анализ универсалий культуры// Гуманитарные науки. 2011. №1. С.8-15.
87. Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики//Новая технократическая волна на Западе/Под ред П.С. Гуревича. М.: Прогресс,1986. С. 392-410.
88. Тапскотт Д. Д. Электронно-цифровое общество: плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта / Д. Д. Тапскотт. Киев; М.: Рефл-бук, 1999. 403 с.
89. Татарлы В.А. Становление концепций информационного общества/В.А. Татарлы// Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук - прогрес майбутнього. Львів: ГО Львівська фундація суспільних наук, 2019. С. 38-43.
90. Тоффлер Э. Адаптивная корпорация // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология /Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. С. 448-464.

91. Тоффлер Э. Будущее труда// Новая технократическая волна на Западе. М.: Прогресс, 1986. С. 250-275.
92. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. М.: АСТ, 2003. 669с.
93. Тоффлер Э. На пороге будущего // Американская модель; с будущим в конфликте / Под ред. Г.Х. Шахназарова. М.Прогресс, 1984. 258 с., С.30-46.
94. Тоффлер Э. Раса, власть и культура // Новая технократическая волна на Западе. М.: Прогресс, 1986. С .276 – 288.
95. Тоффлер Э.Тоффлер Х. Революционное богатство/ Э.Тоффлер, Х.Тоффлер; пер. с англ. М.Султановой, Н.Циркун; под общ. ред. А. Александровой. М.: АСТ, 2008. 569 с.
96. Тоффлер Э. Третья волна /Э. Тоффлер; пер. с англ., под ред. П.С.Гуревича М.: АСТ ,1999. 784 с.
97. Тоффлер Э. Шок будущего/ Э. Тоффлер. М., 2003. 352с.
98. Турен Ален. Возвращение человека действующего. Очерк социологии/ Пер. с франц. Е. А. Самарской. М.: Научный мир, 1998. 204 с.
99. Урри Д. Мобильности / Д. Урри. М.: Праксис., 2012. 576с.
100. Уэбстер Ф. Теории информационного общества/ Ф. Уэбстер; пер. с англ. М.В. Арапова, Н.В. Малыхиной. М.: Аспект Пресс, 2004. 400 с.
101. Фромм Э. Бегство от свободы / Э.Фромм; пер. с англ. Г. Ф. Швейника. М.: Прогресс, 1990. 272 с.
102. Фромм Э. Иметь или быть? / Э.Фромм; пер. с англ. Н. Войскунской и др. М.: Прогресс, 1990. 331 с.
103. Шеннон К. Современные достижения теории и связи// Информационное общество/ Под ред. А. Лактионова. М.: АСТ, 2004. 507с., С. 23-40.
104. Шкаратан О. И., Инясевский С.А. Новый средний класс на Западе/О.И. Шкаратан, С.А. Инясевский//Общественные науки и современность. 2007. № 4. С. 49-66.

105. Штер Н. Мир из знания / Пер. с нем. А.Н. Малинкина // Социологический журнал. 2002. № 2. С. 31-35.

106. Эпштейн М.Н. Будущее гуманитарных наук. Техногуманизм, креаторика, эротология, электронная филология и другие науки XXI века. М.: Рипол-классик, 2019. 240 с.